

zanima, šaljem Vam prepis stihova koje je Heidegger sam izabrao. Prva skupina odnosi se na grčke bogove, o kojima je Heidegger često govorio. Svi ti stihovi završavaju upitnikom. Nekoliko slijedećih stihova mogli bismo uzeti kao Heideggerovu interpretaciju samog sebe. Važan je odlomak iz Hölderlinove Himne Kristu. Stihovi i njihov izbor sigurno će se različito tumačiti.

TRAŽITI I NAĆI

(Nadgrobni govor prof. dra Bernharda Weltea na ukopu Martina Heideggera 28. svibnja 1976. u Messkirchu)

Put Martina Heideggera došao je svome kraju. Što bi trebalo reći na ovoj završnici, kod ovoga lijesa, o ovoj smrti? Nekoć je cijeli jedan svijet osluškiavao njegov govor. Možda će ga taj svijet opet osluškiavati kad čuje vijest o njegovoj smrti.

Možda bi u povodu ove smrti bilo bolje šutjeti nego govoriti.

A ipak, možemo i moramo prozboriti tek toliko koliko traje nekoliko dašaka osmišljenja. 14. siječnja ove godine Martin Heidegger mi je poklonio jedan dugi razgovor. Molio me da kažem nekoliko riječi na njegovu grobu. Eto, zato se usuđujem da ovdje govorim.

Nekoć je krenuo s ovoga domaćećeg tla Messkircha. Zatim je njegova misao potresla svijet i vijek. Također je obogatio cijelu povijest Zapada novim vidicima, pitanjima i razumijevanjem. Mi poslije Heideggera drukčije gledamo na minulu povijest nego prije. A ne promatramo li i budućnost drukčije nego prije?

Uvijek je bio tražitelj, svagda na putu. U više je navrata naglašavao da je njegova misao zapravo jedan put. Neumorno je išao tim putem, na kojemu je bilo skretanja i obrata, pa zacijelo i stranputica. Taj je put Heidegger svagda shvaćao kao put koji mu je bio dodijeljen, na koji je bio u-pućen. Svoj je govor pokušavao shvatiti kao od-govor na na-putak (Weisung) koji je neprestano osluškiavao. Misliti (Denken) za nj je značilo zahvaljivati (Danken), zahvalno odgovarati na u-putstvo (Zuspruch).

Što je mislio ovaj veliki mislilac o smrti koja ga je sada stigla? Već u svome ranom glavnom djelu *Bitak i vrijeme* (Sein und Zeit) opisuje pojavu preticanja smrti (str. 46. sl., str. 235. sl.). Već je kao mlad čovjek trčao pred njom i preticao je. 27. svibnja 1960. na proslavi Hebel navodi riječi alemanskog pjesnika, koji govori o tihom grobu.

»Blaženo mjestance ima tajna vrata,
A ima tamo još drugih sličnih stvari.«

Sada je sâm Martin Heidegger prošao kroz tajna vrata. Kamo vode ta vrata? U svom spomenutom kratkom govoru (Hebel-Feier. Reden zum

200. Gebutstag des Dichters, Karlsruhe 1960, str. 27, sl.) Heidegger još jedanput navodi stihove Hebela:

»Nijedna riječ to ne izreče —
Nijedna slika to ne oriše.«

Ono što nijedna riječ ne izriče i nijedna slika ne oriše jest tajna. Heidegger ju je neprestano tražio. Tražio ju je na svom putu, a najviše u tajanstvenom udesu smrti. Što je ta tajna? Ništavilo? Bitak? Vedrina i spasenje?

U svojim dvjema raspravama *Bauen, wohnen, denken* (Graditi, stanovati, misliti) i *Das Ding (Stvar)* također govori o tome svagda Traženom i o smrti. U tim se raspravama pojavljuje četvorina: Zemlja i Nebo Smrtno i Besmrtno. Sjetimo se toga ovdje, gdje njegovo tijelo u Zemlju spremamo i gdje prostrano Nebo nad nama sja. Smrtnici su smrtni zato što su sposobni umrijeti. A o smrti se tamo kaže: »Smrt je kovčeg Ništavila, to jest onoga što nikada ni na koji način nije neko obično biće, ali što ipak biva, i to baš kao tajna samoga Bitka. Smrt kao kovčeg Ništavila skriva u sebi bit Bitka. Smrt je kao kovčeg Ništavila skrivaonica Bitka« (u: *Vorträge und Aufsätze*, Pfullingen 1954, str. 177). Skrivaonica Bitka: smrt, dakle, nešto skriva i prekriva. Njezino Ništavilo nije Ništa. Ona skriva i prekriva svrhu cijeloga puta. Ta se svrha ovdje zove Bitak.

No što su božanska bića? Ona su, kako se kaže u istom djelu, »vješnici koji nagovijestaju Božanstvo« (*Vorträge und Aufsätze*, str. 150 i 177). Oni davaju znakove s područja umiranja, smrti, Ništavila i Bitka, a put Heideggerove misli išao je u susret tome nagovijestaju. Eto, to je osluškivala njegova misao, a u tom je nagovijestaju Božanskog djelotvorno iščekivala pojavu božanskog Boga. Svekolika misao ovoga velikog mislioca bila je na putu prema toj završnici.

Idući putem prema njoj bio je primoran da misaono s-nosi nedaće vijeka koji se udaljio od Božanskog i da put našega vijeka i svijeta tumači kao put prema spomenutoj završnici. Nietzschea je shvaćao kao pravoga tumača ovoga vijeka i svijeta, te mu je postavio pitanje nije li kriknuo de profundis (u: *Holzwege*, Frankfurt am Main 1950, str. 246; prijevod na hrvatski jezik: *Doba slike svijeta*, Zagreb 1969, str. 106). De profundis, iz dubinâ, jest Psalam koji vapije iz dubina udaljenosti od božanskog Boga. Taj vapaj, koji Heidegger pripisuje Nietzscheu, zacijelo je bio njegov vlastiti vapaj.

U povodu proslave svoje 80. obljetnice rođenja Heidegger je govorio o prebivalištu u kojemu obitavaju ljudi našega vremena. Postavio je pitanje: »Je li obitavalište današnjih ljudi neko prebivalište koje se pretvorilo u izbivalište od Višnjega?« (*Neue Züricher Zeitung* od 6. 10. 1969, br. 606, str. 51). On je tu situaciju ocijenio kao najdublji bezdan koji pokreće današnje ljude. Izbivalište od Višnjega, to jest od božanskog Boga, da se izrazimo riječima Hölderlina. To je ono izbivalište koje vapije de profundis.

No izbivalište, odnosno nedostajanje Boga, kako se ono drukčije naziva, po njemu ne označava puki manjak, nego, naprotiv, »prisutnost skrivene punine Bivšega koju bi trebalo ponovno usvojiti«. U tom smislu piše Heidegger u svome pismu jednom mladom studentu da je »skrivena punina Bivšega bila isto što i Božansko« u grčkom svijetu, u proročko-židovskom svijetu i u Isusovu propovijedanju (Vorträge und Aufsätze, str. 182).

Sada je put došao svome kraju. Smrt, skrivaonica Bitka, ugrabila je Martina Heideggera u svoju tajnu skrivene punine. Ali mi smijemo potreseni, a živeti u nadi kazati s Evanđeljem: »Tko traži, taj nalazi, tko kuca, tome se otvara« (Mt 7,7). Tražitelj — tako bi mogao glasiti natpis za cijeli njegov život i njegovu misao.

»Taj nalazi«, to bi mogao biti šifrirani natpis njegove smrti. Ta šifra obasjava iz svoje tajne nedogledni svijet smrtnika.

Je li primjereno samoj stvari da Martina Heideggera ukopamo kršćanski? Je li to primjereno poruci kršćanstva i misaonom putu Heideggera? U svakom slučaju, on je to zaželio. No i inače on nije nikad prekinuo veze sa zajednicom vjernika. Dakako, išao je svojim vlastitim putem, a dosljedno svome nalogu i morao je ići njime, pa se taj put ne može bez daljnega nazvati kršćanskim u uobičajenom smislu riječi. Ali, to je bio put vjerojatno najvećeg tražitelja ovoga stoljeća. Tražio je iščekivajući i osluškujući poruku božanskog Boga i njegov sjaj. Tražio ga je i u Isusovoj propovijedi. Stoga svakako možemo nad grobom ovoga velikog tražitelja izreći utješne riječi Evanđelja i molitve Psalma, osobito molitvu Psalma »De profundis« i najveću molitvu svih molitava, onu koju nas je naučio Isus.

HOLDERLINOVI STIHOVI

(Izabrao ih je sam Martin Heidegger, a na sprovodu 28. svibnja 1976. recitirao njegov sin Hermann)

BROD UND WEIN

Seeliges Griechenland! du Haus der Himmlischen alle,
Also ist wahr, was einst wir in der Jugend gehört?
Festlicher Saal! der Boden is Meer! und Tische die Berge,
Wahrlich zu einzigem Brauche vor Alters gebaut!
Aber die Thronen, wo? die Tempel, und wo die Gefässe,
Wo mit Nectar gefüllt, Göttern zu Lust der Gesang?
Wo, wo leuchten sie denn, die fernhintreffenden Sprüche?
Delphi schlummert und wo tönent das grosse Geschick?

(4. Strophe v. 55—62)